

بهشتی به نام طیس دیار نخل و شالی و شنزار

آرزو احمدزاده، راهنمای طبیعت‌گردی

نام طیس را در کتاب‌های تاریخ دیده‌ام. برایم یادآور توفان شن است. اما به طیس که پا گذاشتم گویی وارد سرزمینی بهشتی شده‌ام. سرزمینی که تلفیقی است از کویر و نخل و شالیزار برنج، نخل‌های بلند جنوبی‌ترین نقاط ایران در کنار شالیزارهای برنج شمالی‌ترین شهر کشور، واز همه جالب‌تر رمل‌ها و ریگزارهایی هستند که در چند قدمی شالیزارهای برنج به چشم می‌خورند. از میغان یکی از روستاهای توابع طیس می‌باشد که شالیزارهای زیادی دارد و منطقه گردشگری تخت‌عروس در این منطقه واقع شده است. درختان سیب‌وانار و پر تقال در روستابه چشم می‌خورند. در اینجانونوعی برنج کشت می‌شود به نام چمپا که کشت آن از اردیبهشت شروع می‌شود و مهر ماه به صورت کاملاً سنتی برداشت می‌شود. آرامگاه محمدبن جعفر طیار در از میغان واقع شده است و به واسطه وجود این آرامگاه مردم از میغان مردمانی معتقد و پاینده به اصول مذهبی هستند. روستای از میغان در دل دره‌ای در کنار رودخانه واقع شده است که برایم یادآور روستاهایی نظیر ابیانه از توابع کاشان و روستای بیاضه از توابع خور بیابانک است. روستاهایی که در ایران باستان به جهت در امان بودن از گزند حمله دشمنان در دل دره‌ها و دیواره‌های بلند ساخته می‌شدند، و می‌توان حدس زد که قدمت از میغان به دوران ایران باستان برگردد. از کنار شالیزارها و نخل‌ها عبور می‌کنیم و به تخته سنگهای بزرگ که هوستانی می‌رسیم، از سنگها و نیزاز ها عبور می‌کنیم و به حوضچه‌ای زیبای رسیم که پر از ماهی‌های کوچک است. یک تخته سنگ بزرگ سفید صیقل یافته در حوضچه وجود دارد که به تخت عروس معروف است. چند دقیقه‌ای استراحت می‌کنیم و پاهایمان را در آب می‌گذاریم تا خستگی از تنمان بدر رود، به ناگاه دورمان پر می‌شود از ماهی‌های ریز و درشت که پاهایمان را گاز می‌گیرند و این یک ماساژ ماهی طبیعی است. ولذتی وصف‌ناپذیر که پر از شغف می‌شویم و پر از انرژی‌های مثبت و خوب که از این طبیعت زیبای گیریم. در مسیر رودخانه به سمت روستا باز می‌گردیم و راهی دره زیبای دیگری در همان حوالی می‌شویم به نام دره کال جنی. کال اصطلاحی است که به دره یا مسیر ایجاد شده به وسیله سیلاب‌ها و جریان آب اطلاق می‌شود.

کال جنی در امتداد خروجی قناتی که در نزدیکی آن قرار دارد واقع شده است. سرزمینی اسرار آمیز که انگار مینیاتوری را از آلوداز گراند کلیون است. یک دره خاموش، خنک و پر آب در دل پهنه‌ای داغ و تبدار که آثار حیات در آن دست کم به دوران امپراتوری ساسانی بازمی‌گردد. دره‌ای زیبا و حیرت‌انگیز که بومیان قدیمی آن را دره جن‌ها نامیده‌اند و آن را خوف‌انگیز و محل زندگی ارواح و جن‌ها می‌دانستند. داستان‌های بومی زیادی در مورد حضور جن در این منطقه وجود دارد اما چون مستند نیستد فاقد اعتبار اند. به اطراف که نگاه می‌کنم حفره‌های زیادی می‌بینم، به آنها که نزدیک می‌شوم صدایی وهم‌ناک از درون حفره می‌شنوم. به سختی وارد حفره می‌شوم و با چیزی روبرو می‌شوم که این صدای ترسناک را به وجود آورده است: صدای آب. بلی از درون حفره‌ها آب عبور می‌کند و صدای آن در حفره می‌پیچد. در سکوت که از کنار حفره‌ها می‌گذری صدایی زوزه‌مانند به گوش می‌خورد که ترس را در دل‌ها هم شونده‌ای ایجاد می‌کند. شاید دلیل گذاشتن نام کال جنی همین صداهای وهم‌انگیز باشد. کال جنی شامل یک کال اصلی و کال‌های فرعی است. کال اصلی از نخلستان آغاز شده و به روستای از میغان می‌رسد. آب جریان یافته در کال اصلی از چشمه از میغان آغاز می‌شود. این آب در ادامه مسیرش وارد کانالی که به قنات می‌رسد شده و کال را ترک می‌کند. اینجا با همه جای بیابان‌های اطرافش فرق می‌کند. منتظر ادامه سفر نامه کال جنی باشید...

گرمابه‌ها؛ شاهکار معماری ایرانی

نگاهی به ۱۰ حمام تاریخی در ایران

نگاه‌دهدار، راهنمای گردشگری

در ایران و در آیین‌های میراثیسم، مزدیسنا و زرتشت و همچنین دین مبین اسلام به کرات به پاکیزگی جسم و روح تاکید داشته‌اند. به همین دلیل در سراسر قلمرو ایران زمین حمام‌ها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بودند. بنا به گفته موبد ار دشیر خورشیدیان، رئیس انجمن موبدان ایران، ایرانیان نخستین قوم در جهان هستند که برای شست‌وشو، به ساخت گرمابه پرداختند.

ساخت حمام‌های عام المنفعه و حمام‌های خصوصی در دوره‌های مختلف ترویج داشت. ساخت حمام خصوصی صرفا به تخت جمشید و دوره هخامنشی محدود نبوده و در کاخ پارتی آشور نیز نمونه‌ای از حمام خصوصی کشف شده است. اما در دوران حکمرانی ساسانیان گرمابه را مخصوص اشراف و طبقات بالای جامعه می‌دانستند و موبدان زرتشتی با ساخت حمام‌های عمومی مخالفت می‌کردند تا آنکه پس از ورود اسلام به ایران رویکردها تغییر کرد و ساخت حمام‌های عمومی و عام المنفعه رواج بیشتری یافت.

در دوره ایلخانی به ویژه پس از اصلاحات غلازان خان، عصر ساخت بناهای عام المنفعه شتاب زیادی گرفت. در شهرهایی مانند مراغه، تبریز، اردبیل، سلطانیه، کیش و تخت سلیمان گرمابه‌های زیادی ساخته شد. اما بی شک عصر شکوفایی ایجاد حمام را باید در دوره صفویه دانست. در دوره صفوی گرمابه‌ها در سراسر ایران به صورت یک دست و با توجه به معماری و زیبایی ظاهری ساختمان داخلی و خارجی بنا گسترش یافت. پس از صفویه حمام‌ها به سبک معماری اصفهان ادامه یافت و حمام‌های وکیل شیراز (زندیه)، حمام چهارفصل (اراک) و حضرت یا پهنه (سمنان) و مصباح کرج (متعلق به دوره قاجار) ادامه یافت.

امادر دوره پهلوی در اثر گسترش سبک مدرن زندگی و شیوه‌های جدید لوله کشی سبک‌های جدیدی در ساخت حمام‌ها مورد توجه قرار گرفت. پس از آن تا به امروز مردم به ساخت حمام در خانه‌های خودشان علاقه نشان دادند و این

گونه تغییرات به شکل تدریجی گرمابه‌های سنتی ایران را به خاطره هاسپرد.

در گذشته حمام‌های عمومی، تنها محلی برای شستشو نبودند، یک جور مکان عمومی برای بعضی گردهمایی‌های خانوادگی و محلی هم بودند، مثل حمام‌های عروسی و دامادی. در مقابل خوشی‌ها و جشن‌ها، حمام‌ها در تاریخ گاهی محل اعدام و ترور بوده‌اند که قتل امیرکبیر در حمام فین کاشان یکی از مهم‌ترینشان است.

حمام‌های ایرانی بسیاری هوشمندانه ساخته می‌شدند. در طراحی ساختمان حمام‌ها با ایجاد راهرویی پیچ‌در‌پیچ در حدفاصل دهلیز و ورودی حمام با تعدیل تفاوت دمای سرد بیرون و دمای گرم داخل، مانع از سرماخوردن مراجعان می‌شدند فضای داخل گرمخانه به چند محل جهت کیسه کشیدن، تمیز کردن و خزانه‌ها تقسیم می‌شده است. خزانه‌ها نیز سه عدد بوده است؛ یکی برای آب گرم، دیگری برای آب سرد و آخری مخصوص آب ولرم. حمام‌ها نیز همچون بازار علاوه بر این که در آن عملی مشخص انجام می‌گرفته، محل اجتماعات نیز بوده است. مراسم مهمی چون حنابندان، حمام عروسی، زایمان و ... نیز در آن انجام می‌شده است.

معماری حمام‌ها هم شکل خاصی داشت؛ بینه محلی بود برای رخت‌کن و آماده شدن، خزینه محل شستشو و آبتنی بود، تون آتشدان یا آتشان بود که آب خزینه را گرم می‌کرد. به مرور حمام‌های خانگی

جایشان را در خانه‌های ایرانی سفت کردند و حمام‌های عمومی فراموش شدند.

این بار سراغ ۱۰ حمام تاریخی ایران رفته‌ایم. حمام‌هایی که آن‌قدر زیبا و مشهور بوده‌اند که خوشبختانه از گزند حوادث دور مانده‌اند و ثبت تاریخی شده‌اند و امروز در قالب موزه و رستوران و... نفس می‌کشند.

حمام گنجعلی خان کرمان

یکی از بناهای موجود در مجموعه گنجعلی خان شهر کرمان، حمام آن است که در سال ۱۰۲۰ هجری قمری به دستور گنجعلی خان حاکم کرمان در زمان شاه‌عباس صفوی، ساخته شد که کارهای عمرانی مهمی در کرمان انجام داد. هدف از ساخت این مجموعه ایجاد یک مرکز تفرجگاهی در وسط شهر بوده است. او ابتدا یک میدان بزرگ ساخت و اطراف آن بناهایی مانند مسجد، مدرسه، بازار و حمام را بنا کرد. این مجموعه مانند محل تجمع و تفرجگاهی در مرکز شهر بوده است. رختکن این حمام گوشه‌هایی خلوت و تو در تو دارد که گفته می‌شود گوشه‌هایی برای آب سرد و آخری مخصوص آب ولرم. حمام‌ها نیز همچون بازار علاوه بر این که در آن عملی مشخص انجام می‌گرفته، محل اجتماعات نیز بوده است. مراسم مهمی چون حنابندان، حمام عروسی، زایمان و ... نیز در آن انجام می‌شده است.

جهت گپ و گفت، استراحت و حتی عبادت بوده است. حجاری‌های منقوش، کاشیکاری‌های معرق و خشتی، کاربردی‌های چشم‌نواز و... اوج معماری صفوی را در این بنا متجلی ساخته است. حمام گنجعلی خان در حال حاضر به صورت موزه مردم‌شناسی درآمده و مجسمه‌های مومی نصب شده در آن اقشار مختلف جامعه آن روزگار را در حالات متنوع نمایش می‌دهد

حمام فین کاشان

حمام فین را همه تقریباً می‌شناسند، حمام معروفی که رگ امیرکبیر را در آن زدند و بخشی از تاریخ ایران ورق خورد. حمام فین در باغ فین کاشان قرار دارد که خود نمونه‌ی زیبایی از باغ‌های ایرانی است. در جنوب باغ فین دو حمام کوچک و بزرگ وجود دارد. تاریخ ساخت حمام کوچک به عصر صفویه مربوط است و همراه با بنای اولیه باغ ایجاد شده است. با ساخت حمام بزرگ در دوره فتحعلی‌شاه قاجار، حمام بزرگ به حمام سلطنتی معروف شد و به رجال دولتی و افراد مهم جامعه اختصاص یافت. در مقابل، حمام کوچک به حمام خدمه شناخته شد و توسط افراد عادی جامعه مورد استفاده قرار گرفت. نکته قابل توجه این است که هر دو حمام، کامل و دارای تمام ویژگی‌ها و نشانه‌های معماری گرمابه‌های سنتی هستند. این حمام علاوه بر ثبت ملی در یونسکو ثبت شده است.

حمام وکیل کرمان

این حمام که در دوران قاجار با الهام از حمام گنجعلی خان

ساخته شده، مانند همه حمام‌ها دارای بخش‌های متفاوت بوده و نقش‌ونگار زیبایی دارد. سرامیک و کاشیکاری‌های زیبای این حمام که از کف تا سقف امتداد یافته‌است، فضای داخلی حمام را بسیار زیبا و چشم‌نواز کرده است همچنین حجاری حوض‌های آن بسیار زیبا و خاص است. این حمام در حال حاضر رستوران و جای‌خانه‌ی سنتی است و بعد از گشت زدن در بازار کرمان می‌توانید ساعتی در آن استراحت کنید و چیزی بخورید یا بنوشید.

حمام پهنه سمنان

این حمام در دوران تیموری‌ها ساخته شده و در زمان مظفرالدین‌شاه مرمت و بازسازی شده است. یکی از قسمتهای تماشایی حمام، کاشی‌کاری سردر زیبای آن است که بالای در ورودی هم‌اشعاری به خط نستعلیق استادانه نوشته شده است. سازمان میراث فرهنگی استان در سال ۱۳۷۳ این بنا را دوباره بازسازی کرد و به عنوان موزه مردم‌شناسی برای مردم گشوده شد. مهم‌ترین اثری که در این موزه نگهداری می‌شود، استخوان‌های مادر و جنینی است که در شکم دارد. قدمت این استخوان‌ها ۴۵۰۰ سال تخمین زده شده است.

گرمابه صفاقزوین

گرمابه صفا گرچه نه تغییر کاربردی داده و تبدیل به‌موزه یا رستوران شده و نه حتی به عنوان یک اثر تاریخی در فهرست آثار ملی ثبت شده است، اما می‌تواند برای گردشگران از جذابیت خاصی نسبت به سایر حمام‌های سنتی و تاریخی ایرانی برخوردار باشد. گرمابه صفا همچنان فعال است و گردشگران با مراجعه به آن امکان تجربه گرمابه

این بنا در فهرست آثار ملی ثبت شده و امروزه کاربری موزه دارد.

حمام خان یزد

حمام خان هم بخشی از مجموعه‌ای است که به‌دستور حاکم یزد در دوران قاجار در میدان خان شهر یزد بنا شده است. این حمام نقش‌ونگارهای زیبایی دارد که نقاشی‌های بخش ورودی آن ملهم از شاهنامه‌اند. بنای حمام مشتمل بر ورودی‌ها، سربینه، گرم‌خانه و فضاهای مرتبط با آن‌ها و همچنین استخری در کنار گرم‌خانه است. این بنا امروزه کاربری رستوران و جای‌خانه سنتی دارد و این امکان را به گردشگران می‌دهد که در حین بازدید از اِین بنای تاریخی از شیرینی‌ها و غذاهای لذیذ یزدی بهره‌برد.

حمام چهارفصل اراک

بزرگ‌ترین حمام تاریخی ایران در خیابان بهشتی اراک قرار دارد و در دوران قاجار ساخته شده است. کاشی‌کاری‌های پرنقش‌ونگار آن چشم‌گیر است و در بخشی از نقش‌ونگارهای این حمام طبیعت چهار فصل دیده می‌شود و علت نام‌گذاری‌اش هم همین است. حمام چهارفصل اراک علاوه بر این که بزرگ‌ترین حمام تاریخی ایران است، تنها حمامی است که بخش مخصوص اقلیت‌های دینی داشته است. می‌گویند بانی این بنا در زمستان دیده که مادری یهودی کودک خود را در فضای باز حمام می‌کرده و وقتی از او می‌پرسد، می‌فهمد اقلیت‌ها حق استفاده از حمام‌های عمومی را ندارند برای آن‌ها بخشی در نظر می‌گیرد تا بتوانند در حمام سرپوشیده و مجهز استفاده کنند. امروزه این حمام موزه مردم‌شناسی است.

حمام خان کاشان

حمام خان در بازار کاشان قرار دارد. قدمت این حمام به دوران زندیه بازمی‌گردد. حاکم وقت شهر کاشان، میرزا عبدالرزاق در دوران حکومت خود بر شهر کاشان در جهت بهبود وضعیت این شهر بسیار کوشید و آثار زیادی را بر جای گذاشت، از جمله حمام خان. حمام خان امروزه مالک خصوصی دارد و بازدید از آن برای عموم آزاد است.

حمام حاج شهباز خان کرمانشاه

این حمام به‌دستور «حاج شهباز خان» پسر «منوچهر خان بیگلربیگی» یکی از رجال سیاسی و اجتماعی دوره قاجار در کرمانشاه ساخته شده است. حمام شهباز خان در بافت قدیمی شهر کرمانشاه، در خیابان مدرس قرار دارد. این حمام نیز مانند بسیاری از حمام‌های دوره قاجار به شامل سربینه یا رخت کن، گرم‌خانه و خزینه‌های آب گنبد‌های آن با آهک‌بری مقرنس کاری شده است و قسمت سربینه نیز با نقاشی‌های دیواری تزیین شده است.

سنتی ایرانی را در عصر حاضر خواهند داشت.

این گرمابه در دوران قاجار ساخته شده و در خیابان مولوی قزوین قرار دارد. اگر از این گردشگران اهل ماجراجویی و تجربه کردن هستند، تجربه استحمام و مشت‌ومال در این حمام می‌تواند تجربه‌ای کم‌نظیر باشد. تمام بخش‌های داخلی این حمام از سنگ نفیس مرمر ساخته شده و خوشبختانه در فهرست آثار ملی ثبت شده است.

حمام وکیل شیراز

این حمام هم بخشی از مجموعه‌ای به نام وکیل در قلب شهر شیراز است که مجاور مسجد وکیل در دوران قاجار در کرمانشاه ساخته شده است. حمام این حمام در زمان و نوع خودش بسیار پیشرفته بوده است. بخشی در این حمام به شاه اختصاص داشته که به آن شاه‌نشین می‌گویند و جود نقوش آهک‌بری زیبا بر سقف – که هر یک روایتگر داستانی مذهبی یا فولک و محلی است – زیبایی چشم‌نوازی به این حمام بخشیده است و مانند تمامی حمام‌های تاریخی از نقش و نگارهای زیبایی بهره‌برده است.